

Marija z detetom in šestimi svetniki se vrača domov

Vittore Carpaccio *Njegovo dragoceno delo, ki so ga leta 1940 iz Pirana odpeljali v vilo Manin v Furlanijo, je danes na poti v Slovenijo*

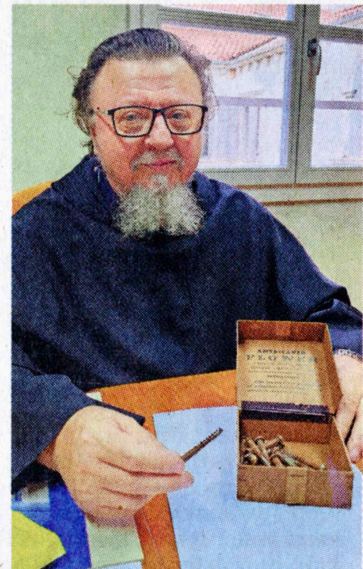
Gvardijan piranskega minoritskega samostana pater Lino Biasi je bil tistega 10. junija 1940, ko so snemali Carpaccievo sliko *Marija z detetom in svetniki* iz okvirja in jo iz Pirana odpeljali v vilo Manin v Furlanijo, prepričan, da se bo umetnina enkrat vrnila. Zato je skrbno shranil vijake v majhno kartonasto škatlo z upanjem, da jo bodo znova pričvrstili na njeno staro mesto v renesančno kapelo cerkve sv. Frančiška. Imel je prav. Sliko bodo spet pričvrstili, a z drugimi vijaki. In šele po 85 letih.

BORIS ŠULIGOJ

Dragocena Carpaccieva slika, eno najdragocenejših likovnih del v našem okolju, je danes na poti v Piran. Sedanji gvardijan pater Janez Šamperl pravi tako: »Zame je to nov čudež svetega Antona, ki se je zgodil zaradi razumnih in miroljubnih ljudi, miroljubnih in razu-

je vedno kje zapletlo. Poleg togosti oblasti na obeh straneh meje se je v zadnjih 20 letih v Italiji okrepila neprijazna politika do njenih vzhodnih sosed, zaradi katere so predvsem istrski begunci (ezuli) vzeli odnesene slike beneških mojstrov za svoje. V zadnjih petih letih so predvsem s prihodom italijanskega predsednika Sergia Mattarelle in zaradi vse toplejših odnosov med predstavniki obeh držav zmagali dobri sosedski odnosi. Zmernejša politika obeh držav je pripeljala najprej do vračila slovenskega Narodnega doma v Trstu, zdaj pa še do vračila Carpaccia. S takšno odločitvijo seveda niso zadovoljni tradicionalni netilci sporov ob meji. Skrajneži so tudi ob zdajšnji novici začeli zbirati podpise proti vračilu slike. Toda predsednik krovne zveze istrskih, reških in dalmatinskih beguncev Federesuli, Renzo Codarin, je dejal, da podpirajo odločitev predsednika Mattarelle, evropske

Gvardijan minoritskega samostana v Piranu Janez Šamperl kaže kartonasto škatlico s 16 vijaki.

FOTO BORIS ŠULIGOJ

Marija z detetom in šestimi svetniki se

Vittore Carpaccio Njegovo dragoceno delo, ki so ga leta 1940 iz Pirana odpeljali v vilo Manin v Furlanijo, je

Gvardijan piranskega minoritskega samostana pater Lino Biasi je bil tistega 10. junija 1940, ko so snemali Carpaccievo sliko *Marija z detetom in svetniki* iz okvirja in jo iz Pirana odpeljali v vilo Manin v Furlanijo, prepričan, da se bo umetnina enkrat vrnila. Zato je skrbno shranil vijake v majhno kartonasto škatlo z upanjem, da jo bodo znova pričvrstili na njeno staro mesto v renesančno kapelo cerkve sv. Frančiška. Imel je prav. Slika bodo spet pričvrstili, a z drugimi vijaki. In šele po 85 letih.

BORIS ŠULIGOJ

Dragocena Carpaccieva slika, eno najdragocenejših likovnih del v našem okolju, je danes na poti v Piran. Sedanji gvardijan pater Janez Šamperl pravi tako: »Zame je to nov čudež svetega Antona, ki se je zgodil zaradi razumnih in miroljubnih ljudi, miroljubnih in razumnih politikov, strokovnjakov in manjših bratov minoritov. Z vojno ne moremo dobiti ničesar,« je dejal gvardijan in dodal: »Dogodek je znamenje, da zmoremo tudi v današnjem raztreščenem času presepati zamejenosti in meje ter delati konkretne korake, ki so lepo znamenje prihodnosti.«

Gvardijan piranskega samostana je bil navdušen nad razumevanjem, naklonjenostjo in hvaležnostjo, s katerimi so se od slike minulo soboto poslovili v padovanski baziliki sv. Antona. Tamkajšnji minoriti so bili že pred 30 leti naklonjeni njeni vrnitvi v Piran. »To je nekakšno sporočilo sprave in enotnosti. Hramba te mojstrovine v našem muzeju je bila za nas velika čast, hkrati smo hvaležni, da se lahko zdaj vrne domov. V Padovi smo bili samo njeni začasni skrbniki,« je dejal rektor bazilike sv. Antona v Padovi Antonio Ramina. Res so izjemno skrbeli za sliko in jo dali tudi restavrirati leta 2000, pred dvema letoma pa je gostovala na veliki svetovni razstavi izbranih Carpaccievih del v Doževi palači v Benetkah.

Za sliko 121 dobrih konjev

Veliko platno so v Piranu naročili za glavni oltar omenjene cerkve ob 200-letnici samostana. Leta 1502 so najprej naročili kamnoseško izdelavo renesančnega glavnega oltarja. Ko so v prezbiteriju izdelali in obdelali stebre in oboke v obliki manjše lože, si je po ocenah največjega poznavalca Carpaccievega slikarstva Petra Humfreyja beneški mojster ogledal pripravljeno mesto za sliko in potem v nekakšni filmski maniri na platnu s čopičem in barvami nadaljeval upodobitev enakih stebrov in obokov, da je ustvaril iluzijo prehoda iz tukajšnjega sveta v svet svetnikov in device Marije. Umetnik je prišel v Piran in si skiciral podobo tedanjega Pirana, zaradi česar so v ozadju vidne in prepoznavne tedanje piranske cerkve, stavbe in značilno piransko obzidje nad mestecem.

Leta 1787 so Carpaccievo sliko premestili z glavnega oltarja v kapelo v levo cerkveno ladjo, pri tem so premestili tudi renesančne kamnite elemente v tri manjše oltarje. Zato tedaj novonastali kapeli, ki čaka na vračilo dragocene slike, pravijo renesančna edikula. Sto let kasneje (1887) jo je temeljito predelal še znameniti tržaški arhitekt Giovanni Righetti, avtor piranske občinske palače, historiciistične predelave notranjosti cerkve sv. Jurija in omenjene neorenesančne kapelice v Piranu. V tistem času je gvardijan Girolamo Granič pisal o slabem stanju Carpaccieve slike,

Marija z detetom in svetniki Na sliki, ki se je vrnila v Piran, sedi Marija z otrokom na prestolu, od leve stojijo svetniki: Ambrož, Peter, Frančišek, na desni pa so sveti Anton, sveta Klara in piranski zavetnik sveti Jurij. Na stopnicah sedita dva angela glasbenika, eden od njiju uglašuje lutnjo, v ozadju pa je Piran iz začetka 16. stoletja. Majhen detajl razkriva, da je imel Piran že tedaj cerkveni stolp z uro.

ki so jo zato odpeljali v Benetke na temeljito obnovo. Granič je tudi zapisal, da so njeno vrednost ocenili na 100.000 tedanjih forintov (kar bi ustrezalo današnjim 230.000 do 250.000 evrom). Prav pater Janez Šamperl je poročal tudi o dokumentih (testamentih) iz samostanskega arhiva, iz katerih je mogoče razbrati primere darov in zapuščin, namenjenih glavnemu oltarju in Carpaccievi sliki. Med drugim je na primer brivski mojster Zorzi (Jurij) v svojem testamentu iz leta 1502 zapustil cerkvi za sliko kar 121 dukatov. Lahko si predstavljamo, koliko je prispeval samo ta piran-

ski meščan, če vemo, da je bilo mogoče za en dukat tedaj kupiti dobrega konja. Zaradi darov Šamperl poudarja, da minoriti niso lastniki, ampak samo skrbniki mojstrske umetnine.

Piranske minorite v zapor, sliko pa v Padovo

Italijanska oblast je leta 1940 iz številnih cerkva (ne samo iz Istre, ampak tudi iz številnih drugih delov tedanje države) umikala umetnine pred grozečo vojno nevarnostjo in jih spravljala na varnejša mesta. Istrske umetnine so, denimo, večinoma spravili v vilo Manin v fur-

lanskem Passarianu. Nikakor ni šlo za krajo umetnin, kot so nemalokrat hujšakaško pisali nepoznavalci, temveč za pravilno strokovno odločitev, ki jo v primeru vojne terja napredna stroka za varovanje spomenikov in umetnin. Ko je Lino Biasi spravil 16 vijakov v škatlico, je bil prepričan, da bo platno čez kakšno leto ali dve spet pri njih. Toda Italija je septembra 1943 kapitulirala in oblast so na tedanjem italijanskem ozemlju prevzeli Nemci. Iz vile Manin so nekaj umetniških del vračali lastnikom, saj so se bali, da bi bila med drugim lahko plen nemških oblasti. *Marijo z detetom in svetniki* so sklenili vrniti minoritom, toda ravno tedaj so nemški vojaki piranske minorite (zaradi domnevnega sodelovanja s partizani) odpeljali v tržaški zapor. Platno pa so iz vile Manin predali minoritom v Padovo. Odtlej so zanj vzorno skrbeli tam. Ves čas so sodelovali s sloven-

skimi strokovnjaki in s piranskimi minoriti.

Ko so v Piranu dobili nazaj v last samostan in so ga odtlej tudi temeljito obnovili, so odpadli vzroki za zadrževanje slike v Padovi. K njeni vrnitvi je dodatno prispevalo spoznanje, da je slovenska konservatorska in restavratska stroka zelo napredovala, kar je dokazala s svojim uspešnim delom. Zadnja leta se je izkazala tudi z odlično prenovo dveh orgelskih kril v koprski cerkvi Marijinega vnebovzvetja, ki ju je poslikal Carpaccio, potem pa še z veliko obnovo Carpaccieve oltarne slike v Koprju.

Zmernejša politika in modrost šefov držav delata čudeže

Jugoslovanske in slovenske oblasti so si dolgo prizadevale za vrnitev odnesenih del, dosegle so celo, da so obvezo vrnitve zapisali v osimske sporazume, toda pri vračanju se

je vedno kje zapletlo. Poleg togosti oblasti na obeh straneh meje se je v zadnjih 20 letih v Italiji okrepila neprijazna politika do njenih vzhodnih sosed, zaradi katere so predvsem istrski begunci (ezuli) vzeli odnesene slike beneških mojstrov za svoje. V zadnjih petih letih so predvsem s prihodom italijanskega predsednika Sergia Mattarelle in zaradi vse toplejših odnosov med predstavniki obeh držav zmagali dobri sosedski odnosi. Zmernejša politika obeh držav je pripeljala najprej do vračila slovenskega Narodnega doma v Trstu, zdaj pa še do vračila Carpaccia. S takšno odločitvijo seveda niso zadovoljni tradicionalni netilci sporov ob meji. Skrajneži so tudi ob zdajšnji novici začeli zbirati podpise proti vračilu slike. Toda predsednik krovne zveze istrskih, reških in dalmatinskih beguncev Federesuli, Renzo Codarin, je dejal, da podpirajo odločitev predsednika Mattarelle, evropske in dobre sosedske odnose.

Na vprašanje, kako in zakaj se je zgodil obrat, nam je odgovoril pooblaščenec ministrstva za zunanje zadeve za vračanje umetnin in arhivov Tomaž Kunstelj: »Najpomembneje je bilo ustvariti zaupanje med državama, med najvišjimi nosilci oblasti in tudi zaupanje med strokami. Slovenski konservatorji in restavratorji sodijo v krog najboljših evropskih strokovnjakov na tem področju. Z italijanskimi sogovorniki smo se

Zame je to novi čudež svetega Antona, ki se je zgodil zaradi razumnih in miroljubnih politikov, strokovnjakov in bratov minoritov.

JANEZ ŠAMPERL

poenotili, da s tem dejanjem omogočimo, da kultura na tem narodnostno prepletenem območju zadira s polnimi pljuči, z vsem tistim, kar so beneški časi prinesli v Istro. Slovenija ni terjala teh umetnin za Narodno galerijo ali podobne institucije. Ves čas vztrajamo, naj zaživijo v prostorih, za katere so bile ustvarjene, naj ga obogatijo in mu vrnejo več beneške kulture, saj je umik umetnin osiromašil vse. S to gesto obe državi dokazujeta, da manjšini dobro sobivata, to delamo za nove generacije, da lahko sobivamo brez problemov, konfliktov in raje kar najbolje sodelujemo,« je dejal Kunstelj.

Tri mesece bodo pripravljali njeno končno namestitev

Slika bo ostala v Piranu zgolj tri dni, potem jo bodo minoriti poslali v Restavratorski center v Ljubljano,

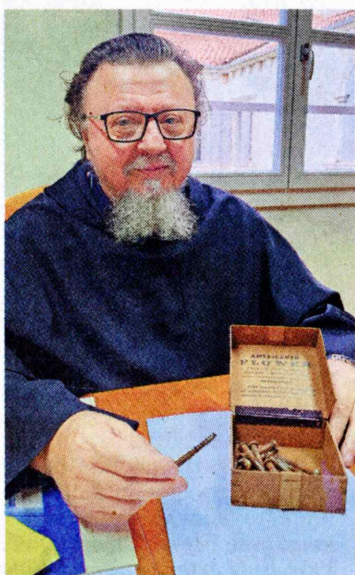

FOTO BORIS ŠULIGOJ

Gvardijan minoritskega samostana v Piranu Janez Šamperl kaže kartonasto škatlico s 16 vijaki.

kjer jo bodo po besedah restavratorke Barbke Gosar Hirci temeljito pregledali in popisali, hrbitišče primerno zavarovali in prilagodili ter restavrirali okvir, iz katerega so jo leta 1940 odvili. Poskrbeli bodo za njeno primerno namestitev. Medtem bodo patri dokončali nekatere restavratorske posege in tehnične ureditve v renesančni kapeli, da bo slika lepo umeščena in predvsem varna na svoji stari lokaciji. Njeno dokončno postavitve načrtujejo 27. decembra. Kulturno ministrstvo bo financiralo sredstva za vse posege, ki so potrebni ob vračanju slike na njeno mesto. »Stroka in minoriti vztrajamo, da bo zavarovanje na najvišji možni ravni, ki jo danes omogoča stroka,« je dejal Janez Šamperl in povedal, da stari vijaki dokazujejo, kako je niša nad oltarjem povsem varna pred vlago: »To dokazuje tudi kartonasta škatlica, v katero je pater Lino Biasi spraval 16 vijakov in jo postavil za okvir slike. Škatla je ostala skoraj 60 let povsem ohranjena in nepoškodovana. Odkrili smo jo šele leta 1997 za okvirjem, ko smo začeli obnovo edikule. Strokovnjaki iz spomeniškega varstva so postavili merilec vlage na isto mesto, kjer so bili vijaki, in ta je potrdil tisto, kar je pokazal že povsem ohranjen karton z vijaki. Ti vijaki in škatlica bodo ostali v našem arhivu. Naj dodam, da imam izkušnje iz svetega samostana v Assisiju, kjer so vsa dela, od Cimabua do Giotta, v odličnem stanju, kljubujejo času že toliko stoletij in ni nobenih posebnih naprav, ki bi določale vlažnost zraka. Tudi slike dihaajo z ozračjem v cerkvah, kjer ni ostrih prehodov klime.«

Na vprašanje, ali bo prvi sliki sledila morda še kakšna, je Tomaž Kunstelj odgovoril: »Ne bi želel vzbujati prezgodnjih pričakovanj. Lahko pa povem, da dialog poteka dobro na vseh ravneh, in verjamem, da se bomo na tak način veselili še kdaj.«

SVETOVNA SLIKARSKA ZVEZDA

Vittore Carpaccio se je rodil v Benetkah v letih med 1460 in 1465 v razmeroma premožni družini in začel delati kot učenec v delavnici Giovannija Bellinija, kar se pozna pri njegovih zgodnjih delih. Po letu 1514 je sprejel naročilo za veliko oltarno sliko v koprski stolnici, ki jo je izdelal 1516., le dve leti kasneje še za piransko cerkev. Carpaccio, sicer najbolj cenjeni pričevalec tistega časa v Benetkah, je nekaj let živel v Kopru, naslikal za koprsko stolnico še nekaj del (tri visijo v koprski cerkvi, vsaj pet koprskih pa je še v Italiji in na Dunaju). V Kopru je leta 1526 tudi umrl. Njegov sin Benedetto je postal celo častni občan Kopra in po njem se imenujeta palača in trg v Kopru. Je svetovna slikarska umetniška zvezda. Del njegovega obsežnega opusa je ohranjen predvsem v beneški Accademii in nekaterih cerkvah, kjer so cikli del, ki so jih naročile laične bratovščine, sicer pa se z njegovimi deli hvalijo le največji muzeji na svetu.